

CONTEXTUL INTERNAȚIONAL ȘI SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ A GLORIOASELOR LUPTE DIN VARA ANULUI 1917 PENTRU APĂRAREA INDEPENDENȚEI ȘI FIINȚEI STATULUI ROMÂN

ION AGRIGOROAIEI

Așezat, așa cum spunea cronicarul, „în calea tuturor răutăților“, poporul român a luptat permanent pentru apărarea dreptului său imprescriptibil la existență, la dezvoltarea liberă și independentă. Cu toate calamitățile istoriei, românii au rezistat cu îndrăjire, și-au păstrat ființa de neam și națională în spațiul carpato-dunărean. „În cartea de aur a poporului român, a îndelungatei și zbuciumatei sale istorii — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — sînt nenumărate capitele de înalt eroism scrise cu singele oștirilor conduse de mari strategii și comandanți militari ca Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și alții, mărețe fapte de arme ca acelea ale pandurilor lui Tudor Vladimirescu, ale luptătorilor revoluționari de la 1848, ale dorobanților care au cucerit pe cîmpul de luptă independența țării în 1877, ale eroicelor regimente care au oprit cu pieptul lor la Mărășești pe cotropitorii imperialiști germani, ale sutelor de mii de ostași români care și-au adus contribuția la eliberarea țării de sub jugul fascist, la înfrîngerea Germaniei naziste“.

Cucerirea independenței naționale a dat un puternic impuls dezvoltării generale a României și a reprezentat un pas important în realizarea unificării național-statale depline. Dealtfel, de-a lungul întregii epoci moderne, cucerirea și consolidarea independenței și înfăptuirea unității naționale au fost indisolubil legate, interconționîndu-se reciproc. În perioada primului război mondial, la care România a participat în vederea desăvîrșirii unității de stat, poporul român și-a mobilizat toate forțele și a rezistat eroic. În glorioasele bătălii de la Mărăști, Mărășești, Oituz din vara anului 1917, armata română a zdrobit ofensiva inamicului și a salvat existența statului român, redus, din punct de vedere teritorial, la Moldova. A fost încă un mare și dificil examen pe care românii l-au trecut cu brio în fața istoriei, pentru ca în anul 1918, să-și realizeze statul național întregit, împlinindu-se astfel năzuința seculară de unitate, idealul pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași.

După doi ani de neutralitate, România a intrat în primul război mondial, la 27 august 1916, cu scopul realizării idealului ei național.

În Consiliul de Coroană de la Cotroceni din 27 august 1916, Ion I. C. Brătianu a explicat poziția guvernului și cauzele intrării României în război: „Într-o vîltoare ca aceea a actualului război, în care toată lumea se preface, o țară ca a noastră, o țară cu aspirațiuni naționale, nu poate să rămînă pînă la capăt neutră, fără să-și compromită tot viitorul. Prin urmare, se impune să ieșim din neutralitate. Pe de altă parte, avînd drept ideal unitatea națională, sîntem datori să urmărim realizarea lui, căci cine știe dacă, în decursul veacurilor, vom mai găsi un prilej atît de prielnic ca cel de azi. Iată de ce nu putem să mergem decît alături de aliați și în contra Puterilor Centrale [...]. De aceea, chiar de o fi să fim bătuți, prin faptul că patru din cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au consfințit printr-un act solemn hotarele etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românismului va face un pas înainte mai mare și mai însemnat decît oricînd... Și dacă nu azi, mîine vom culege roadele acestor jertfe și a acestor afirmări de drepturi”¹.

La 17 august 1916, fuseseră semnate, la București, tratatul de alianță cu Rusia, Franța, Anglia și Italia² și convenția militară ruso-română³. Erau recunoscute României teritoriile din Austro-Ungaria, prevăzute și delimitate într-un articol special (art. IV) din tratat. Convenția militară prevedea condițiile concrete ale intrării României în război, condițiile colaborării militare ale armatei române cu armata rusă și cu frontul de la Salonic ș.a.

După cum este cunoscut, după o înaintare victorioasă în Transilvania, armatele române au fost nevoite să se retragă în fața unui inamic mult superior care ataca din două direcții, atît de la nord, cît și de la sud. Fără a trece peste unele cauze interne ale eșecului campaniei din 1916, trebuie să subliniem că România a fost lăsată, practic, singură în fața dușmanului. Insuccesele armatei române se datoresc, în primul rînd, atitudinii marilor puteri ale Antantei care au urmărit să folosească România în scopul de a slăbi presiunea germană și austro-ungară pe propriile fronturi. Ele nu și-au îndeplinit obligațiile armate față de România, dînd astfel posibilitatea Puterilor Centrale să realizeze pe frontul român o covîrșitoare superioritate⁴. Pe frontul român, dușmanii au concentrat 40 de divizii (18 germane, 14 austro-ungare, 5 bulgare și 3 turcești). Din aceste divizii germane, șase divizii (cinci de infanterie și una de cavalerie) au fost aduse de pe frontul de vest. Intervenția noastră în război și dirza rezistență a armatei române degajau Verdun-ul, ușurau victoria italienilor la Cerso, scădeau presiunea pe frontul rusesc. În loc ca ofensiva lui Sarraill la Salonic să favorizeze acțiunea armatei

1. Cf. Augustin Deac, *Caracterul participării României la primul război mondial*, Editura politică, București, 1973, p. 36—37.

2. *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public, cu un studiu introductiv de N. Dașcovici*, Iași, 1936, p. 9—11.

3. *Ibidem*, p. 12—15.

4. Ion Cupșa, *Armata română în campaniile din anii 1916, 1917*, Editura militară, București, 1967, p. 178.

române, aliații au amînat declanșarea ei, încălcîndu-și grav și acest angajament; ea a avut loc cu întîrziere și cu intensitate scăzută încît lucrurile s-au inversat: intervenția României a înlesnit ocuparea Monastirului de către Sarrail.

Pentru Antantă, intrarea României în război a însemnat atît un ajutor material-militar, cît și un imbold moral, după doi ani de război. „N-am uitat și nu vom uita niciodată — va scrie generalul Pétin — că România a intrat în război de partea noastră într-o epocă cînd războiul era departe de a fi cîștigat: a doua zi după Verdun și spre sfîrșitul bătăliilor de pe Somme. Ne vom aduce aminte că intervenția sa a deplasat din Occident spre Orient divizii germane de calitate; că în 1917 ea a activizat prin credința sa întregul front rus din sud-vest, care fără România s-ar fi prăbușit lamentabil încă în iunie 1917. S-ar fi putut produce atunci un reflux al trupelor germane spre frontul francez... Ce de calamități s-ar fi putut întîmpla într-un atare caz!”⁵. Iar un specialist în problemele primului război mondial, Leon Savadjian, director la „Revue des Balkans“, observa, cu deplin temei: „Deciziunea României de a participa la război a produs asupra aliaților un minunat efect moral [...]. Din punct de vedere militar, intervenția armatei a determinat ca importante efective germane să fie aduse de pe alte fronturi și îndreptate împotriva ei [...]. Adevărul este că în timpul cînd conversațiile se angajează între România și țările Antantei, situația lor nu era deloc strălucitoare. În momentul cînd România a intervenit de partea Antantei, gruparea adversă, era în stare de superioritate militară”⁶.

Așadar, România și-a îndeplinit cu prețul unor uriașe eforturi angajamentele luate, în timp ce aliații nu și-au îndeplinit obligațiile. Dar, deși Puterile Centrale au acordat, la sfîrșitul anului 1916, o atenție specială acestui front cu intenția de a zdrobi complet România, planul nu le-a reușit. Redus considerabil, dar nu desființat, statul român se pregătea pentru o nouă rezistență. „Noi am bătut armata română, dar n-am putut s-o nimicim“, notează Ludendorff. Puterile Centrale au suferit numeroase pierderi. „Noi a trebuit să lăsăm în Dobrogea și în Valahia forțe pe care înainte de intrarea României în război le-am folosit pe frontul oriental, pe frontul occidental sau în Macedonia. Cu toată victoria noastră asupra armatei române, noi eram mai slabi ca înainte în ceea ce privește desfășurarea generală a războiului“, recunoaște același general⁷.

România nu numai că a reușit să supraviețuiască, dar, prin jertfele sale, a dat un însemnat ajutor Antantei.

5. Général Pétin, *Le drame roumaine*. Paris, Payot, 1932, p. 13—14.

6. Leon Savadjian, *Originile și responsabilitățile războiului mondial*, Constanța, 1935, p. 12—13.

7. Ludendorff, *Souvenir de guerre*, vol. I. Paris, 1934, p. 331. În ciuda eforturilor conjugate ale lui Mackensen, Falkenhayn și arhiducelui Josef — remarcă chiar atunci un observator atent al războiului — rezistența pe Siret continua, deși Brăila și Focșani căzuseră. (Charles Denoist, *Chronique de la Quinzaine*, în „Revue des Deux Mondes“, t. 37, ianuarie—februarie 1917, p. 480).

Alături de desfășurarea operațiilor militare, câteva evenimente și preocupări ale anului 1917 au prezentat pentru România o importanță vitală : ofertele de pace (inițiate încă de la sfârșitul anului 1916), intrarea S.U.A. în război, revoluția din februarie și Marea Revoluție Socialistă din Octombrie.

În decembrie 1916, Puterile Centrale, prin intermediul S.U.A. au propus Antantei tratative de pace, ferinduse să indice un program precis. Conferința interaliată de la Roma a redactat nota de răspuns din 10 ianuarie 1917, care preciza condițiile generale ale păcii : 1) Restaurarea Belgiei, Serbiei și Muntenegrului, evacuarea teritoriilor franceze, ruse și române ocupate de Puterile Centrale și „juste reparații“ ; 2) Respectarea dreptului naționalităților, cu restituirea provinciilor sau teritoriilor smulse prin forță, eliberarea italienilor, a slavilor, a românilor și a cehoslovacilor de sub dominația străină, dezrobirea populațiilor supuse din Imperiul Otoman și limitarea acestuia la Asia ; 3) Reorganizarea Europei prin stabilirea unui regim care să asigure statelor mici și mari securitatea și libertatea dezvoltării economice și care să garanteze frontierele lor. Așa cum s-a observat⁸, unele din aceste formulări erau totuși ambigui ca urmare a divergențelor între aliați. Proclamația țarului Nicolae al II-lea din 25 decembrie 1916 anunțase dorința de restaurare a Poloniei, fără a-i promite însă independența⁹. Dizlocarea Austro-Ungariei, inclusă oarecum în notă, nu era „expresia unei voințe ferme, căci rușii sint reticenți și anumite cercuri politice franceze combat ideea distrugerii Austro-Ungariei“¹⁰.

Se înțelege că aceste condiții au fost considerate inacceptabile de către Puterile Centrale. În fond, propunerile de pace, de o parte și de alta, erau manevre menite să tatoneze aliații, adversarii și neutrii, să exercite o serie de presiuni și să ascundă propriile dificultăți.

În fața greutăților interne tot mai numeroase, anumite cercuri conducătoare rusești se orientau spre o pace separată cu Puterile Centrale. În februarie 1917, s-a încheiat o înțelegere secretă franco-rusă. Franța, fiind cea mai interesată în menținerea Rusiei ca aliat, îi dădea mină liberă în chestiunile relative la frontierele sale occidentale. Era vorba, în special, de acordul Franței la reconstituirea statului polonez în forma preconizată de Rusia ; pe un plan mai general, Franța se dezicea de angajamentele luate față de statele din răsăritul Europei. Rusia, în schimb, se declara de acord cu propunerile Franței : obținerea Alsaciei și Lorenei, inclusiv întregul bazin carbonifer al Sărrului ; o zonă din stînga Rinului va forma un stat autonom și neutru, ocupat de trupele

8. Pierre Renouvin, *La crise européenne et la première guerre mondiale*, Presses Universitaires de France, Paris, 1962, p. 413—414.

9. Era, într-un fel, un răspuns față de proclamația adresată poporului polonez la 5 noiembrie 1916 de către Wilhelm al II-lea și Franz Josef, prin care se promitea formarea statului polonez la încheierea păcii.

10. P. Renouvin, *op. cit.*, p. 414.

franceze atît timp cît statele inamice nu-și vor fi satisfăcut integral toate prevederile din tratatul de pace ¹¹.

La 6 aprilie 1917, S.U.A. declarau război Germaniei (nu și Austro-Ungariei, Bulgariei și Turciei), declarație ce va influența considerabil asupra evoluției războiului. Atitudinea S.U.A. în război prezenta pentru România un aspect contradictoriu : întărirea serioasă a aliaților și apropierea victoriei finale — aceasta de-o parte — și preocuparea de a scoate Imperiul austro-ungar din alianța cu Germania, și de a-l menține — aceasta pe de altă parte. Diplomația română va fi confruntată cu noi greutăți în calea recunoașterii drepturilor naționale firești.

Intrînd în război, S.U.A. n-au aderat la tratatul de la Londra din 5 septembrie 1914 care, între altele, interzicea încheierea păcii separate. În coaliție, S.U.A. și-au păstrat un loc aparte. Franța, Anglia, Rusia și partenerii lor nu erau „aliați“ ci, conform termenului folosit de Wilson, „asociați“. Guvernul S.U.A. nu dorea să se lege prea mult de puterile europene, păstrîndu-și libertatea de acțiune și rezervîndu-și un loc special la viitoarea conferință a păcii. Punctele de vedere referitoare la „scopurile războiului“, ale Antantei și S.U.A. erau, în multe privințe, diferite.

Principiul drepturilor popoarelor de a dispune de propria soartă, care presupunea modificarea hărții Europei Centrale, intra în contradicție cu menținerea Austro-Ungariei; declarația S.U.A. de război față de Austro-Ungaria a intervenit abia la 7 decembrie 1917; la 4 decembrie 1917, în fața Congresului, arătînd că S.U.A. trebuie să declare război Austro-Ungariei, Wilson afirma că nu dorește desmembrarea acesteia. Cu Bulgaria s-au păstrat relațiile diplomatice. S.U.A. urmăreau să-și păstreze libertatea de acțiune față de aliații balcanici ai Antantei.

În ce măsură — se întrebă P. Renouvin — aceste vederi se împăcau cu angajamentele Antantei față de Italia, România, Serbia, cu tratatele secrete cu privire la împărțirea Turciei sau la malul stîng al Rinului? Mai ales că Wilson cunoștea, cel puțin în linii generale, conținutul acestor tratate secrete. Președintele nu considera necesar a se continua războiul pînă la zdrobirea Germaniei. În general, el urmărea să-și impună, la sfîrșitul războiului, punctul său de vedere puterilor Antantei ¹².

Guvernul Lvov format în urma revoluției burghezo-democratice ruse nu a schimbat, în linii generale, politica externă a Rusiei. Ministrul de externe, Miliukov, a anunțat respectarea întocmai de către Rusia, a angajamentelor sale față de aliați precum și menținerea revendicărilor sale la Constantinopole și Strimtori. El a promis autonomie

11. *Ibidem*, p. 410. La 14 februarie, M. Paléologue îi înainta lui Pokrovski, ministrul de externe al Rusiei, aceste condiții ale Franței pentru eventualele tratative de pace cu Germania. (Pokrovski a asigurat, imediat, guvernul francez de sprijinul guvernului țarist. Maurice Paléologue, *La Russie des tzars pendant la grande guerre*, vol. III, Paris, s. a., p. 193; vezi și Ioan C. Filitti, *La răspîntie*, în „Viața românească“, vol. XLV, nr. 1, 1921, p. 67.

12. P. Renouvin, *op. cit.*, p. 458—459.

pentru Finlanda și o anumită independență Poloniei (în cadrul unei alianțe militare ruso-polonă), sub rezerva sancționării acestor modificări de către Constituanta rusă. De asemenea, guvernul rus se pronunța pentru eliberarea naționalităților din Austro-Ungaria¹³.

În același timp, în Rusia se dezvolta noua putere, sovietele care se pronunțau hotărît pentru o pace fără anexiuni. Influența sa crescîndă în cadrul armatei îndreptăteau temerile aliaților occidentali în legătură cu capacitatea de luptă a Rusiei.

La începutul anului 1917, România ca stat era redusă la Moldova, știrbită și ea în partea de sud-vest. În zona ocupată, a fost introdus un regim aspru, de jaf economic și de teroare. În Moldova au venit un număr mare de refugiați, autoritățile centrale (Iași devenind capitală), armata română, trupele rusești de aproape 1 milion de oameni etc. Cu slabele sale posibilități, Moldova a făcut cu greu față noilor cerințe, mai ales că din cauza aglomerării și a lipsei mijloacelor sanitare, molima de tifos exantematic a început să facă ravagii. În perioada retragerii, s-a pus chiar problema ca guvernul, parlamentul, o serie de instituții și întreprinderi etc. să se evacueze în Rusia. De altfel, unii parlamentari și întreprinderi precum și o serie de persoane particulare au plecat la

13. Arhiva M.A.E., fond 71, E2, partea a II-a, Petrograd, 1914—1924, vol. 16, f. 60; vezi și L. Aldrovandi Marescotti, *Războiul diplomatic 1914—1916*, Gallimard, Paris, ș. a. p. 49. Guvernul român a recunoscut imediat guvernul provizoriu al Rusiei format în urma revoluției din februarie / martie 1917. Brătianu își exprima încrederea în triumful cauzei comune, pentru care luptau armatele celor două state (Arhiva M. A. E., fond 71, E2, partea a II-a Petrograd, 1914—1924, vol. 16, f. 20 ((Diamandy către Miliukov, Petrograd, 10/23 martie 1917). La 15/28 aprilie, Paul Miliukov îi mulțumea lui C. Diamandy pentru mesajul prilejuit de constituirea guvernului provizoriu și de recunoașterea oficială a acestui guvern de către România. Miliukov confirma colaborarea și în continuare a celor două state în război (*Ibidem*, f. 143). În martie-mai 1917, C. Diamandy l-a ținut permanent la curent pe Ionel Brătianu asupra poziției Rusiei în război. La intrarea S.U.A. în război, ministrul de externe al Rusiei a făcut declarații presei în care sublinia importanța acestui eveniment. În raportul său către Brătianu din 24 martie / 6 aprilie 1917, C. Diamandy se referea la aceste declarații. Satisfacerea aspirațiilor naționale ale populațiilor subjugate din Austro-Ungaria și Turcia, unirea ucraienilor din provinciile asutriace cu Rusia — nu constituiau, după Miliukov — o anexare și ca atare, nu contraveneau atitudinii aliaților. „În aceeași ordine de idei — notează C. Diamandy — vorbind despre Constantinopol și Strîmtori, domnia sa observă că remiterea lor Rusiei nu este în contradicție cu principiile guvernului din Washington. Posesiunea Strîmtorilor, zice d. Miliukov, constituie pentru noi apărarea ușelor casei noastre”. (*Ibidem*, f. 60). În fond, Obiectivele Rusiei au rămas aceleași și pentru guvernul provizoriu. C. Diamandy îi trimetea lui Brătianu și traducerea articolului de fond din „Pravda” (26 martie / 8 aprilie 1917), intitulat *Jos politica imperialiștilor*. În declarațiile făcute ziariștilor — scria „Pravda” — Miliukov înțelege problemele politicii externe rusești „așa cum le înțelegeau țarul Nicolae al II-lea” și diplomații săi. Guvernul provizoriu continuă să considere scopul războiului „luarea Constantinopolului și a Dardanelelor, cucerirea Galiției și Ucrainei, cucerirea Armeniei”. El apără principiul naționalităților, dar numai pentru cele oprite în Germania, Austria, Turcia și Bulgaria, dar nu rostește nici un cuvînt despre popoarele asuprite de imperialismul englez, francez, italian. Aceasta este o „politică pur imperialistă [...], o politică de contrarevoluție. Ea duce la pierderea libertății Rusiei.

Kerson și Odesa. Tezaurul a fost evacuat în 1916—1917 la Moscova¹⁴. Dar Moldova n-a fost părăsită; dimpotrivă, ea a devenit centrul rezistenței noastre, locul refacerii armatei și a pregătirii victoriilor din vara aceluia an.

În ianuarie-februarie 1917, Brătianu împreună cu principele Carol au făcut o vizită la Petrograd, unde au luat contact cu țarul și cu alte cercuri politice ruse¹⁵. Se discuta acolo ca rezistența să fie organizată pe Prut și chiar pe Nistru, centrele de refacere ale armatei să fie mutate peste Nistru, iar depozitele alimentare ce nu vor putea fi eva-

Prelungirea războiului pentru Constantinopol, pentru Strimtori, pentru Armenia, aceasta înseamnă pierderea libertății și viitorului poporului rus într-o nouă vârsare de sînge, în condițiile teribilei crize economice și de aprovizionare. Dar această politică a imperialiștilor ruși — încheie „Pravda” — este contrarevoluționară, în cel mai puternic sens al cuvîntului“ (*Ibidem*, f. 79; vezi și C. Stere, *Cauzele și perspectivele revoluției ruse* (V), în „Viața românească”, vol. LVIII, nr. 4, 1924, p. 13). La 19 aprilie / 2 mai 1917, Diamandy îi comunica lui Brătianu că în interviul dat de Miliukov corespondentului ziarului „Manchester Guardian” și reprodus de „Birjevia Viedomosti” se insista din nou asupra chestiunii Strimtorilor, Miliukov afirma că S.U.A. nu se vor opune rezolvării chestiunii Constantinopolului, așa cum s-au înțeles aliații, precizăm noi, în martie 1915 (Arhiva M. A. E., fond 71, E2, partea a II-a, Petrograd, 1914—1924, vol. 16, f. 172).

La 27 martie / 9 aprilie 1917, a fost dată publicității *Proclamația Guvernului Provizoriu rus*, care, după ce înfățișa greutățile lăsate de vechiul regim, sublinia că Rusia nu urmărește să domine alte popoare, să ocupe cu forța teritoriile străine și că ea dorește să încheie o pace bazată pe dreptul popoarelor de a dispune de soarta lor. „În numele principiilor superioare ale echității, el în-lătură lanțurile care apăsau asupra poporului polonez. Dar poporul rus nu va admite ca patria sa să iasă din marea luptă înjosită și zguduită în forțele sale vitale“ (*Ibidem*, f. 179). La 22 aprilie / 5 mai 1917, un *Comunicat* oficial al guvernului provizoriu relua și întărea aceste afirmații (*Ibidem*). La 17 aprilie / 1 mai 1917, Paul Miliukov trimitea o circulară reprezentanților Rusiei în statele aliate, prin care aceștia erau însărcinați să comunice guvernelor respective *Proclamația Guvernului Provizoriu rus* din 27 martie / 9 aprilie 1917 și să combată, ca neînțelepciune, zvonurile despre pretinsa intenție a Rusiei de a încheia o pace separată cu Puterile Centrale. Reprezentanții Rusiei erau însărcinați să comunice că guvernul provizoriu rus va respecta cu strictețe angajamentele asumate și că va lupta împreună cu aliații pînă la victoria comună (*Ibidem*, f. 177; C. Diamandy către Take Ionescu, 24 aprilie / 7 mai 1917).

14. În ședința Consiliului de Miniștri din 12 decembrie 1916, s-a aprobat transportarea în Rusia a tezaurului Băncii Naționale (Arhivele statului București, fond Președinția Consiliului de miniștri. dosar 39/1916, f. 17). Pe baza convenției ruso-române din 14/27 decembrie 1916 a fost evacuat, mai întîi, depozitul Băncii Naționale constînd în suma de 314.586.456 lei în aur efectiv și în giuvaerurile reginei evaluate atunci la 7.000.000 lei aur. În iulie 1917, au fost trimise la Moscova alte valori ale statului, ale unor instituții și particulari etc.; aproape 1.600.000.000 lei ai B. N. R. (din care aproape 600.000 lei aur efectiv, iar restul în valori, efecte și obiecte de preț depuse spre păstrare de particulari), importante manuscrise și documente istorice din Arhivele statului și de la Academia Română, numeroase tablouri valoroase din Pinacoteca Statului și din muzee și colecții particulare. Guvernul rus se obliga să-l păstreze și să-l înapoieze, transportîndu-l în România (C. Kirîțescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916—1919*, vol. III, ed. a II-a, București, s. a., p. 29—30).

15. M. Paléologue, *op. cit.*, vol. III, p. 168 și p. 190—191. S-a discutat și posibilitatea căsătoriei maril ducese Olga cu prințul Carol, la care țarul a răspuns incurajator.

cuate să fie distruse. Cu ajutorul misiunilor aliate și prin eforturile deosebite ale lui Brătianu, s-a renunțat la aceste „soluții”. S-au rezolvat o serie de probleme referitoare la aprovizionarea armatei române, la colaborarea între cele două comandamente etc.

Abia după protestul energetic al lui Brătianu, el a fost admis la Conferința interaliată ce se desfășura la Petrograd. Conferința n-a decis nimic relativ la ofensiva cerută de România, pentru a degaja Dunărea și a elibera regiunea petrolieră¹⁶.

În cursul iernii și primăverii anului 1917 s-a procedat la reorganizarea armatei române prin refacerea efectivelor, prin completarea armamentului, echipamentului etc. cu cel primit din Franța și Anglia (pe baza convențiilor încheiate), prin reorganizarea unităților, printr-o instruire corespunzătoare etc. La refacerea și instruirea armatei române a contribuit și misiunea franceză condusă de generalul Berthelot.

S-a constituit un front în Moldova subordonat Comandamentului suprem rus în care acționau armatele rusești 9, 4 și 6 și armatele 1 și 2 române. Comandantul nominal al marelui front a fost numit regele Ferdinand, avînd ca ajutor un general rus (inițial Zaharov, apoi Scerbacev). În cadrul frontului, trupele române urmau să fie conduse de Marele Cartier General român, în fruntea căruia a fost adus generalul Prezan.

În primăvara și vara anului 1917 a început, cu deosebit elan patriotic, procesul de constituire a batalioanelor de voluntari transilvăneni și bucovineni. După ce, la începutul lui martie, militarii români din armata austro-ungară căzuți prizonieri la ruși și aflați în lagărul de la Darnița (Kiev) s-au angajat solemn să lupte în armata română pentru dezrobirea ținuturilor românești din Imperiu austro-ungar, la 3 aprilie, guvernul rus a aprobat ca 30.000 de prizonieri români să se constituie într-un corp de voluntari pentru a lupta împotriva Austro-Ungariei. La începutul lui iunie, populația Iașului a făcut o primire entuziastă primelor batalioane de voluntari ce veneau din Rusia. În cadrul atenției sporite acordate de occidentali României, rezistenței ei din această perioadă, se plasează și vizitele la Iași a ministrului Munițiilor Franței, Albert Thomas, a ministrului belgian Venderwelde (ambele în mai) și a generalului Hugh L. Scott (la începutul lui iulie 1917). Ei au fost primiți cu căldură și, de la tribuna parlamentului și cu alte prilejuri, au asigurat România de sprijinul respectiv. În concordanță cu poziția de atunci a guvernului american în problemele Europei Centrale, Scott a evitat să angajeze prea mult Statele Unite¹⁷.

16. C. Kirilescu, *op. cit.*, vol. II, p. 64—65; *Archives secrètes de l'empereur Nicolae II*, Payot, Paris, 1928, p. 196. La 2 februarie, Brătianu l-a vizitat pe Scialoja, senator și membru al delegației italiene la această conferință. Primul-ministru român și-a manifestat regretul pentru neadmiterea la lucrările Conferinței, mai ales că pactul încheiat cu aliații la intrarea în război prevedea egalitatea de tratament pentru România. În virtutea intereselor comune ale Italiei și României în Balcani, raporturile între ele ar trebui — aprecia Brătianu — să fie mai strînse (L. A. Marescotti, *op. cit.*, p. 60).

17. B. Rangheț, *Relațiile româno-americane în perioada primului război mondial (1916—1920)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 52.

După ce, în martie, regele a promis soldaților pământ, guvernul de colaborare Brătianu — Take Ionescu (constituit în decembrie 1916) a adus în dezbaterile parlamentului înscrierea în Constituție a reformelor agrară și electorală, ceea ce s-a și adoptat cu o mare majoritate în iunie 1917¹⁸. Se răspundea astfel unor necesități mai vechi, unor cerințe obiective de dezvoltare a societății românești și, în același timp, se dădea un imbold luptei împotriva contropitorilor.

La începutul lunii mai, Brătianu, însoțit de această dată de generalul Prezan, face o vizită la Petrograd pentru a lua un contact direct cu noul guvern al Rusiei și a descifra intențiile sale. Primul ministru român a constatat însă o dezorientare chiar în cadrul guvernului rus, în care Kerenski se bucura de o autoritate deosebită. Influența exercitată de soviete în direcția unei păci fără anexiuni era tot mai mare¹⁹.

După izbucnirea revoluției ruse și intrarea S.U.A. în război, Austro-Ungaria a continuat prin Czernin, devenit ministru de externe, încercări de a ieși din război²⁰. Într-un memorandum secret înaintat, în aprilie, împăratului Austro-Ungariei și Keiserului, el expunea situația grea a Puterilor Centrale și slăbiciunea deosebită a Austro-Ungariei²¹. Czernin propunea să se înceapă tratative cu Parisul și Petersburgul și, dacă va fi nevoie, să se facă și unele concesii. Dar cercurile militare germane nu erau de acord cu această apreciere pesimistă a situației. Conținutul memorandumului Czernin a ajuns și la cunoștința Antantei, fapt ce a contribuit la creșterea încrederii în apropierea victoriei sale.

La 13/26 martie 1917 este semnat de către cancelarul Germaniei, Bethmann-Hollweg și ministrul de externe al Austro-Ungariei, Ottokar Czernin, *Documentul de la Viena*, prin care, în caz de victorie, Imperiului habsburgic îi revenea teritoriul României. Germania făcea eforturi în direcția menținerii pînă la capăt a aliatului său în război, permițându-i noi avantaje în caz de victorie. La sfîrșitul lunii martie, Czernin insistă asupra împărțirii României între Austria, Rusia și Bulgaria; România urma să rămînă la Gurile Dunării „un stat micuț, după modelul Monaco-ului”. Într-un memoriu secret, înaintat de același Czernin împăratului Carol, în mai 1917, se arăta: „Noi trebuie să obținem România. Voi lua Muntenia și toată Moldova pînă la Siret. Partea de răsărit a Moldovei vroim s-o oferim Rusiei și în aceasta văd eu o ușurare a încheierii păcii. Dobrogea veche trebuie să revină Bulgariei, iar mica porțiune ce mai rămîne, o lăsăm noii României. Cu această împlinire îndoitul scop ca să virim o pană între Rusia și Bulgaria și să ne apărăm stăpînirea Gurilor Dunării, pe care, dacă vom căuta să le obținem noi înșine, ar fi să ne pregătim mari dificultăți”²². După părerea

18. Vezi, pe larg, I. Agrigoroaiei, *Problema reformelor agrară și electorală din România între anii 1916 și 1918*, în „Cercetări istorice”, Iași, 1975, p. 179 și urm.

19. M. Paléologue, *op. cit.*, vol. III, p. 341.

20. Vezi și E. Campus, *op. cit.*, p. 112 și urm.; B. Rangheț, *op. cit.*, p. 109 și urm.

21. R. W. Seton-Watson, *Histoire des Roumains de l'époque roumaine à l'achèvement*, Paris, Les Presses Universitaires de France, 1937, p. 559.

22. Cf. C. Kirilșescu, *op. cit.*, vol. II, p. 85—86.

lui Czernin, admisă și de împăratul său, Germania trebuia să cedeze Franței Alsacia și Lorena. În schimbul acestui „sacrificiu“, Austria îi oferea o compensație: cedarea Galiției noului stat polon, stat care va intra, sub o formă sau alta, în Imperiul german. Pe această bază s-au purtat la Hamburg, discuții între Carol, Czernin și generalul von Arz, pe de-o parte, și Wilhelm al II-lea, cancelarul Bethmann-Hollweg, Hindenburg și Ludendorff, pe de altă parte; propunerea austriacă nu a fost primită, militarismul german, reprezentat în special de Ludendorff, conta pe victoria sa care i-ar fi adus o expansiune teritorială mult mai mare și controlul propriu direct, la Dunărea de Jos și Dobrogea²³.

La 23 aprilie 1917, Bethmann-Hollweg a examinat, împreună cu Hindenburg și Ludendorff, bazele pe care se putea negocia. Germania ar ocupa Curlanda și Lituania; Polonia ar trebui adăugată Reichului. Austro-Ungaria urma să primească în afară de unele teritorii din Serbia, cea mai mare parte din teritoriul român. În compensație, Rusia urma să primească Galiția orientală și Moldova pînă la Siret. Alsacia-Lorena, să rămînă în cea mai mare parte la Germania care să mențină și controlul militar asupra Belgiei²⁴. Se înțelege, pentru Franța, recăpătarea Alsaciei și Lorenei era o chestiune fundamentală, iar pentru Anglia, restaurarea Belgiei reprezenta un obiectiv esențial al războiului.

În aceeași perioadă, se desfășura misiunea prințului Sixte de Bourbon, cumnatul împăratului Carol, în apusul Europei. La 31 martie, el remite lui Poincaré o scrisoare în care propunea începerea negocierilor de pace pe următoarea bază: restituirea Alsaciei și Lorenei, reconstituirea Belgiei, asigurarea, pentru Serbia, a unei căi de acces la Adriatică și păstrarea integrității Imperiului austro-ungar²⁵. În cadrul discuțiilor angajate de Sixte de Bourbon au ieșit la iveală o serie de dificultăți concrete în realizarea propunerilor austriece. Italia nu se putea mulțumi cu micile concesiuni pe care le propunea Austro-Ungaria. Dacă se încerca satisfacerea, într-un fel, a Serbiei, România rămânea fără Transilvania. Franța nu putea accepta această ultimă propunere. Primul-ministru Ribot, declara: „România e cu totul uitată. Obligațiunile noastre față de România sînt mai mari decît față de Serbia, fiindcă România n-a intrat în război decît pentru noi“²⁶.

În ansamblu, aceste încercări — la care s-au mai adăugat și altele — de a încheia pace separată cu sacrificarea intereselor unor state

23. R. W. Seton-Watson, *op. cit.*, p. 565—566.

24. P. Renouvin, *op. cit.*, p. 495.

25. Vezi copia scrisorii, în Arhivele statului București, fond Casa Regală, dosar 90/1918, f. 3.

26. Cf. C. Kirițescu, *op. cit.*, vol. III, ed. a II-a, p. 84. În cadrul acestor discuții, „Parisul și Londra insistau asupra imposibilității de a abandona un aliat care intrase în război la apelurile lor presante“ (A. W. Seton-Watson, *op. cit.*, p. 566). La 25 iulie 1917 cînd Conferința aliaților s-a reunit la Quai d'Orsay pentru a examina situația fronturilor, Ribot a propus adoptarea unei declarații destinată să împrăștie toate suspiciunile și să respingă ideea păcii separate și a menținerii Imperiului habsburgic (Eliza Campus, *L'activité diplomatique de la Roumanie entre les années 1914 et 1918*, în „Revue Roumaine d'Histoire“, nr. 6, 1968, p. 1122).

mici sau mijlocii, aliate sau nu, nu au reușit. Desigur un anumit rol au avut neînțelegerile între cele două tabere, interesele ireconciliabile, precum și divergențele de păreri între puterile aceleiași tabere. Apare însă extrem de clar câtă valoare avea pentru marile puteri respectarea drepturilor statelor mici la existență, câtă valoare aveau promisiunile făcute în preajma și în timpul războiului, în numele respectării și aplicării principiului naționalităților.

Ceea ce a împiedicat însă, în fond, încercările de a se încheia pacea separată și a se realiza planurile imperialiste propuse de o putere sau alta, a fost noua fază a luptei de eliberare națională a popoarelor asuprite. Intensificarea luptei de eliberare a națiunilor asuprite din Imperiul austro-ungar, lupta care se desfășura atît în Imperiu cît și, în anumite forme organizatorice, în afara lui, încrederea unor mase mari de oameni într-o lume mai dreaptă și mai bună, ca o reacție la mizeria morală și materială a unui război îndelungat, izbucnirea revoluției ruse din februarie, căderea țarismului, Marea Revoluție Socialistă din Octombrie — toți acești factori, aflați într-o permanentă interconținere dialectică, au determinat eșecul marilor puteri de a ieși din conflagrația pe care au provocat-o printr-o înțelegere peste capul popoarelor și a statelor mici. Ingerințele marilor puteri nu au luat sfîrșit nici atunci, nici mai tîrziu, dar marele val de acțiuni revoluționare — naționale și sociale — a impus consfințirea unor realități noi, în conformitate cu interesele vitale ale popoarelor.

Ambele tabere au privit anul 1917 ca anul decisiv al victoriei depline. În cadrul ofensivei generale concepute de aliați, forțelor ruse și române din Moldova le-a revenit misiunea de a acționa ofensiv pentru a atrage cît mai mult trupe, ușurînd astfel sarcina de pe frontul de vest, unde urma să se desfășoare acțiunea principală. Puterile Centrale intenționau să dezlănțuie ofensiva pe frontul din Moldova pentru a ocupa întreg teritoriul României și a-și deschide drumul spre bogatele regiuni din sudul Ucrainei, inclusiv Odesa²⁷, pentru a sili Rusia să încheie pacea separată și, prin aceasta, să slăbească serios Antanta.

După ofensiva franceză nereușită din aprilie, în mai-iunie au avut loc lupte violente în sectorul Chemin-des-Dames, Craonne, Moronvilliers etc. Pe frontul de est, după puternica ofensivă rusă în Galiția (în prima jumătate a lunii iulie), a urmat aici contraofensiva reușită austro-germană (19 iulie — 19 august). La 24 iulie, armata rusă suferă o grea înfrîngere la Tarnopol.

În iulie-august 1917, armata română a repurtat o serie de succese de mare însemnătate militară și politică. Ostași români s-au acoperit de glorie nemuritoare, barînd înaintarea armatei germane și salvînd, astfel, de la desființare însuși statul român. În condițiile ofensivei austro-germană în Bucovina (la 8/21 iulie este ocupat Cernăuțiul), ofensiva de la Mărăști (11 iulie — 1 august) a rupt frontul inamic, a depășit chiar scopurile propuse inițial și a obligat pe inamic să-și revizuiască planul de acțiune. Succesul strălucit nu a putut fi exploatat în

27. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 209

întregime din cauza situației generale pe frontul oriental ca urmare a retragerii armatei ruse din Galiția.

Pentru a-și întări pozițiile, Puterile Centrale au adus aici forțe din vest. Austria a adus două divizii de pe frontul italian, iar Germania a adus de pe frontul francez, din Vosgi, corpul alpin bavarez care participase și în campania din anul 1916 din România. În luptele foarte grele de la Mărășești și Oituz, armata română a respins ofensiva dușmanului și a repurtat una din cele mai strălucite victorii din istoria noastră.

În cadrul ofensivei de la Mărăști, intrînd în Munții Vrancei și în valea superioară a râului Putna, trupele Armatei 2 române și cele din flancul drept al Armatei 4 ruse au lichidat inamicului posibilitatea de a concentra forțe în depresiunea Vrancei și au creat condiții favorabile continuării ofensivei spre vest, pentru a cădea în spatele Armatei 9 germane. Unitățile române, reorganizate, înzestrate și instruite în conformitate cu experiența campaniei din 1916 și animate de fierbînta dragoste pentru viitorul țării au luptat cu mult eroism, repurtînd o victorie strălucită. Ele au cucerit un teritoriu mare intrînd cu o dezvoltare frontală de 35 km. și o adîncime de 25 km., creînd condiții favorabile pentru dezvoltarea ofensivei spre vest și sud-vest. Succesul strălucit nu a putut fi exploatat în întregime din cauza situației generale pe frontul oriental, ca urmare a retragerii armatei ruse din Galiția.

Populația din zona frontului a sprijinit permanent trupele noastre, furnizîndu-le informații despre inamic și îndrumîndu-le pe căi ascunse, în flancul și spatele dușmanului. Însuși arhiducele Joseph recunoștea că trupele sale s-au epuizat în timpul retragerii pe un teren greu, în timp ce românii „își schimbau neconținut trupele din linia întii, care erau conduse de locuitorii din partea locului”. Planul de operații, stabilit inițial de către comandamentul german pe frontul din România, a fost părăsit și s-a conceput un altul, prin care lovitura principală a Armatei 9 germane trebuia dată în sectorul Mărășești, în loc de sectorul Nămolosa²⁸.

Această proiectată ofensivă s-a desfășurat în două mari bătălii: prima bătălie, numită de români, *de la Mărășești* și, de germani, bătălie de străpungere de pe Putna și Sușița și, a doua bătălie *de la Oituz*, numită, de inamic, luptele pentru trecătorile din vestul Moldovei. Atunci cînd, în seara zilei de 23 iulie, Mackensen pleca din București spre linia frontului, el le spunea ofițerilor și demnitarilor germani care l-au condus în Gara de Nord: „La revedere, peste două săptămîni, în Iași”²⁹. Trufia cotropitorilor a primit însă riposta hotărîtă a armatei române, care a spulberat planurile imperialiste germano-austro-ungare.

28. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 228—229; Gh. Dabija, *Armata română în timpul războiului mondial 1916—1918*, vol. IV, București, 1937, p. 130.

29. C. Kirîțescu, *op. cit.*, vol. II, p. 162.

Marea bătălie de la Mărășești s-a desfășurat în mai multe etape. Prima etapă (perioada 24 iulie — 3 august) cuprinde luptele duse în comun de Armata 4 rusă și Armata 1 română, lupte în cursul cărora marile unități române au înlocuit succesiv pe cele ruse. Rezistența eroică a trupelor române a silit pe inamic să-și mute treptat efortul spre vest, pînă cînd ofensiva acestuia s-a împotmolit la nord-vest de Panciu. Etapa a doua, hotărîtoare, cuprinde ofensiva declanșată de Mackensen la 6 august 1917, ofensivă zdrobită de trupele române, punîndu-se astfel capăt speranțelor comandamentului german în reușita acțiunii. În ultima etapă, între 15 și 21 august, Armata 9 germană a fost silită să-și limiteze acțiunile la atacuri locale, în zona Muncelu. Trupele de la aripile interioare ale Armatelor 1 și 2 române au oprit inamicul, silindu-l să renunțe la ofensivă și să treacă la apărare pe întregul front³⁰.

În ordinul de zi dat de generalul Grigorescu, la sfîrșitul bătăliei, se exprima admirația față de eroismul fără seamăn al ostașilor noștri și încrederea în apropierea momentului realizării unității naționale depline: „Prin rezistența ce ați opus cu piepturile voastre la Mărășești și Muncelu... ați făcut să se întunece visurile de cucerire ușoară a părții ce ne-a mai rămas din scumpa noastră țară... Ați făcut să reinvie în mintea tuturor amintirea glorioasă a faptelor străbunilor noștri. Fiți gata să arătați liftelor sălbătice că românul nu are de dat din pămîntul scump al țării decît locul de mormînt... Din sîngele vostru se va ridica, curat și măreț, o țară românească a tuturor românilor”³¹.

Aproximativ concomitent cu bătălia de la Mărășești s-a desfășurat și bătălia de la Oituz, într-o primă etapă (26 iulie — 3 august), de zădărnire a încercării Corpului 8 austro-ungar de a pătrunde în Valea Troțușului și, în a doua (6—9 august), cînd o nouă încercare de pătrundere pe aceeași direcție a fost respinsă de trupele de la dreapta Armatei 2 române³². După aceste acțiuni de amploare, au urmat și alte lupte, pînă la 22 august 1917. În strînsă legătură cu bătălia de la Mărășești, bătălia de la Oituz a zădărnicit complet marea plan strategic ai inamicului, a salvat Moldova și, implicit, România de la catastrofa invaziei; cleștele celor două armate austro-germane care trebuiau să opereze de-a lungul Troțușului și Siretului, zăcea la pămînt cu brațele sfărîmate³³. Drumul spre Iași, spre grînarul Ucrainei și portul Odesa era închis.

Acum zece ani, la împlinirea a 50 de ani de la aceste bătălii, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia importanța acestui „eveniment memorabil al istoriei poporului român, al luptei pentru apărarea ființei sale naționale, pentru eliberarea patriei, împotriva cîmpitorilor străini, a dominației imperialiste. Ostașii și ofițerii români — muncitori, țărani și intelectuali — au apărut cu prețul vieții fiecare palmă din pămîntul

30. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 238—239.

31. Cf. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 253—254.

32. *Ibidem*, p. 260.

33. C. Kirișescu, *op. cit.*, vol. II, p. 263.

patriei invadate de dușman, adăugînd astfel o nouă și măreață pagină de glorie și de vitejie la hronicul neamului nostru, la tradițiile eroice ale luptei pentru neatîrnare, pentru libertate națională și socială [...]. Ne plecăm cu venerație în fața eroilor națiunii, în fața celor care nu și-au precupețit viața pentru a asigura libertatea și progresul poporului român, care au pus, la timpul lor, o piatră la temelie marelui edificiu pe care îl înălțăm astăzi pe meleagurile României socialiste. Fie ca memoria celor ce au căzut la Mărăști, Mărășești, Oituz, oprind cu pieptul lor armatele imperialismului german, să trăiască veșnic, în conștiința poporului, îmbărbătîndu-l întotdeauna în lupta pentru binele și prosperitatea Republicii Socialiste România³⁴.

Marele victorii românești ale anului 1917 au avut un răsunset deosebit în tabăra Antantei, fiind socotite, pe drept cuvînt, ca unele din cele mai importante victorii ale acestei coaliții³⁵. Comandantul forțelor armate ale S.U.A. din Europa, generalul Pershing, își exprima entuziasmul pentru comportarea ostașilor români: „Admir splendidul eroism al armatei române, care și-a apărat cu îndirjire pămîntul patriei“. Generalul Cadorna, comandantul trupelor italiene, cerea reprezentantului său militar de pe lîngă Marele Cartier General român să exprime Comandamentului suprem român „via mea admirație pentru proba marcantă dată de trupele române în luptele din regiunile Mărăști, Mărășești și Oituz“. Comandantul trupelor ruse de pe frontul român a scris la 15 august: „Sînt plin de admirație pentru eroismul trupelor române și felicit comandamentul, ofițerii și soldații tuturor unităților, pentru felul strălucit în care au respins ofensiva inamicului“³⁶.

Victoriile din vara anului 1917 au dovedit forța ostașului român, care, mai bine înzestrat și pregătit decît în 1916, ajutat cu tehnică de luptă franceză și engleză, încurajat prin înscrierea reformelor agrare și electorală în Constituție și, mai presus de toate, animat de cel mai fierbinte patriotism izvorît din *apărarea* pămîntului strămoșesc, a arătat cotropitorilor că pe aici „nu se trece“. Aceste victorii au făcut să se prăbușească una din cele mai puternice ofensive inițiate de Puterile Centrale pe frontul de est. Rămînînd pe loc, într-o atitudine de fermă apărare — apreciază Seton-Watson — românii au împiedicat pe Mackensen să ocupe Odesa și pe Leopold de Bavaria, Moscova³⁷. Frontul se stabiliza aici pentru o perioadă a cărei durată nu putea fi deocamdată estimată. Armata ruso-română — scria „Revue des Deux Mondes“ — a atacat pe văile Troțușului, Sușiței, Putnei, pe o lungime de 60 km, ea a împins liniile inamice cu vreo 20 km în adîncime; dar evenimentele care s-au petrecut pe Nistru încetinesc și suspendă înaintarea, dacă nu cumva o pun în pericol³⁸.

34. Nicolae Ceaușescu, *O jumătate de secol de la marea epopee națională a Mărășeștilor*, Editura politică, București, 1967, p. 5—6.

35. Vezi I. Cupșa, *op. cit.*, p. 271—272.

36. C. Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 153, I. Cupșa, *op. cit.*, p. 271.

37. R. W. Seton-Watson, *op. cit.*, p. 561.

38. Charles Benoist, *Chronique de la Quinzaine*, în „Revue des Deux Mondes“, t. 40, iulie-august 1917, p. 949—950.

La 25 octombrie / 7 noiembrie a izbucnit Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, care inaugurează o nouă eră în istoria omenirii. „Un moment de importanță istorică mondială l-a constituit victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a deschis o nouă epocă în dezvoltarea societății omenesti — epoca trecerii de la capitalism la socialism. Făurirea primului stat al muncitorilor și țăranilor, sub conducerea Partidului Comunist Bolșevic, în frunte cu V. I. Lenin, a dat un puternic imbold luptelor revoluționare de pretutindeni, a ascuțit și mai mult contradicțiile de clasă, contradicțiile între țările imperialiste și țările dominate, a stimulat întreaga luptă de eliberare națională și socială”³⁹. Proclamarea primului stat al muncitorilor și țăranilor pe o șesime din suprafața globului pune bazele stabilirii unui nou tip de relații internaționale, care să utilizeze mijloace și metode deosebite de cele utilizate pînă atunci.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a exercitat o deosebită influență asupra mersului operațiilor militare și al războiului mondial, în general. Ea a răsturnat situația din Europa de est și de sud-est⁴⁰.

La 26 octombrie / 8 noiembrie, Congresul Sovietelor de Deputați a adoptat *Decretul asupra păcii*, care propunea tuturor popoarelor beligerante și guvernelor lor încetarea ostilităților și începerea tratativelor, în vederea încheierii păcii fără anexiuni și despăgubiri. Decretul consideră „drept cea mai mare crimă împotriva omenirii continuarea acestui război, purtat pentru împărțirea între națiunile puternice și bogate a națiunilor slabe cotropite de ele și declară solemn că este hotărît să semneze imediat clauzele unei păci care să pună capăt acestui război”. La 2/15 noiembrie, guvernul sovietic adoptă *Declarația drepturilor popoarelor din Rusia*, care proclamă egalitatea și suveranitatea popoarelor din Rusia, dreptul lor la autodeterminare pînă la separarea și formarea de state independente, precum și dreptul de liberă dezvoltare a tuturor popoarelor asuprite. La 13/26 noiembrie 1917, Rusia Sovietică a propus Puterilor Centrale tratative pentru încheierea armistițiului, care s-a semnat la Brest-Litovsk (22 noiembrie / 5 decembrie). La 22 decembrie încep negocierile de pace sovieto-germane de la Brest-Litovsk.

Generalul Scerbacev care nu recunoștea noua putere, sovietică, de la Petrograd, depășit de situația creată în propria-i armată, declară guvernului român că este nevoit să încheie armistițiul, armistițiul cerut și de comitetul central revoluționar al trupelor rusești. La 3 decembrie, Scerbacev comunică lui Mackensen propunerea de a începe discuțiile pentru încheierea armistițiului. Era imposibil pentru armata română care acționa în același mare front cu trupele rusești din Moldova, să continue lupta în timp ce acestea din urmă încheiau armistițiul. În primul rînd însă, tratativele de armistițiu și armistițiul de la Brest-

39. Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 38.

40. A. Deac, *op. cit.*, p. 50.

Litovsk, completate apoi cu pacea semnată în aceeași localitate, izolau complet România, punând-o în imposibilitatea de a continua lupta alături de aliați.

Decamdată, noul prim ministru al Franței G. Clemenceau, nu împărțea părerea că nu există altă ieșire pentru România; el miza pe o rezistență a României în Colaborare cu Rada ucraineană și cu generalii ruși contrarevoluționari în cadrul unui plan organizat de Berthelot.

La 4 decembrie, s-a ținut la Iași un Consiliu de Miniștri, la care au participat și președinții Corpurilor legiuitoare, comandanți ai armatei ș. a. În urma unei analize atente a situației, Consiliul a constatat că armata nu are practic posibilitatea să continue lupta și că e nevoită să încheie un armistițiu cu caracter pur militar și cu păstrarea pozițiilor deținute în acel moment⁴¹.

Tratatul de la Focșani din zilele de 7—9 decembrie, s-au încheiat prin semnarea armistițiului care suspenda ostilitățile; ele nu puteau fi reluate decât prin denunțarea prealabilă a armistițiului cu 72 ore înainte încheiat.

La începutul anului 1918, situația României se agrava tot mai mult. La 9 februarie, Puterile Centrale au încheiat pacea separată cu Rada Ucrainei; trupele austro-germane se angajau într-o ocupare a teritoriului ucrainean, în primul rînd cu preocuparea de a obține produsele agroalimentare de care aveau atîta nevoie. În urma ruperii tratatelor de la Brest-Litovsk de către Troțki (a doua zi după încheierea tratatului cu Rada contrarevoluționară), trupele germano-austriece pătrund adînc pe teritoriul sovietic. La 18 februarie / 3 martie 1918, guvernul sovietic încheie Pacea cu Puterile Centrale, consimțind la o serie de cedări vremelnice, necesare consolidării tinerei puteri sovietice. Între altele, se consemna prezența trupelor germane și austro-ungare pe teritoriul Ucrainei. Acest fapt le-a permis să controleze spatele frontului român⁴². România era înconjurată, fără posibilitatea de a primi vreun ajutor din afară și a se retrage în caz de înfrîngere⁴³. Agravarea situației militare a României „făcea inevitabilă încheierea păcii cu Puterile Centrale” (sublinierea n. s. — I. A.)⁴⁴. Dealtfel, o rezistență militară ar fi însemnat o catastrofă economică, politică și militară, soldîndu-se fără îndoială, cu ștergerea României de pe harta Europei.

Fără a ne propune aici o discuție asupra păcii de la București, din mai 1918, cîteva elemente referitoare la tratativele preliminare sînt edificatoare pentru situația deosebit de dificilă a României. În cadrul convorbirilor de la Buftea, Al. Averescu a protestat, la 11/24 februarie 1918,

41. C. Kirișescu, *op. cit.*, vol. III, ed. a II-a, p. 21.

42. P. Renouvin, *op. cit.*, p. 531.

43. C. Nușu, *Condițiile internaționale în care se desfășoară mișcarea pentru unirea Transilvaniei cu România*, în *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, Editura Academiei R.S.R., București, 1968, p. 208.

44. Fl. Constantiniu, Ion Stanciu, *Sprîjinul și lupta românilor din străinătate, pentru cauza unității românești (1914—1918)*, în „Revista de istorie”, nr. 12, decembrie 1976, p. 1880.

față de Kühlman și Czernin (ministrul de externe al Germaniei și, respectiv, al Austro-Ungariei) în legătură cu condițiile teritoriale, din ce în ce mai grele, impuse României. Czernin a amenințat că dacă românii vor reîncepe ostilitățile, armata va fi zdrobită și România suprimată; „o vom împărți între noi și Bulgaria. România va dispărea de pe harta Europei”⁴⁵. În discuția, din aceeași zi, dintre generalul austriac Hranilovici și colonelul român C. Ressel, la precizarea celui din urmă că România mai are o armată care se poate opune, generalul austriac a ripostat: „O știm și noi, dar ce veți putea face față de situația în care vă găsiți, complet încercuiți de trupele noastre ce vor veni prin Ucraina și Basarabia, în spatele dvs. Nu vom face greșeala de a vă ataca pe frontul dvs. (lecția primită la Mărăști, Mărășești, Oituz avea încă un puternic ecou — nota n.s., I. A.), vom aduce diviziile noastre ce s-au eliberat de pe frontul rusesc și vom face o operație cu trupe zdrobitoare de superioare, pentru a isprăvi cât mai repede. Dar atunci, v-o pot spune, atunci nu va mai fi vorba de concesiile din partea noastră și dvs. veți dispărea ca țară”⁴⁶.

Poziția președintelui S. U. A. de menținere a Austro-Ungariei, exprimată la sfârșitul anului 1917 și începutul anului 1918, a accentuat izolarea României. „Cele 14 puncte” ale lui Wilson, elaborate în ianuarie 1918, reluau acest punct de vedere: Austro-Ungaria trebuie menținută, prevăzându-se o oarecare autonomie a popoarelor asuprite și numai pentru Polonia independența. Între alte prevederi, se înscrie și aceea a evacuării României de armatele străine și restabilirii ei teritoriale, fără a se aminti nimic despre drepturile ei naționale. Principiile generale recunoscute în „Cele 14 puncte” referitoare la satisfacerea aspirațiilor naționale erau incompatibile cu atitudinea binevoitoare față de Austro-Ungaria. Popoarele asuprite din Imperiu și conaționali lor din afară au primit cu amărăciune și neliniște „Cele 14 puncte”. Mai mulți oameni politici români și-au exprimat dezamăgirea față de atitudinea lui Wilson din această perioadă*.

România a fost nevoită să încheie pacea cu inamicul pentru a-și menține ființa de stat, teritoriul din acel moment și pentru a nu-și sacrifica inutil potențialul uman și economic. Ieșirea temporară din alianță trebuia săvârșită — și a fost săvârșită — în anumite condiții, care să nu permită ștergerea cu buretele a obligațiilor reciproce îns-

45. Arhivele statului București, fond Casa Regală, „D”, dosar 5/1918 f. 18—19.

46. Ibidem, f. 25. Trebuie să precizăm că Germania nu era de acord cu toate pretențiile teritoriale ale Austro-Ungariei pe seama României, deoarece ele contraveneau, într-o anumită măsură, realizării pretențiilor sale de jaf economic și, de asemenea, realizării întregului plan al Mitteleuropei. Pe de altă parte, la 16 februarie, Carol îl ruga insistent pe Wilhelm al II-lea să nu impună condiții economice prea grele României, condiții care ar împiedica în viitor orice apropiere și „vor menține permanent vie la toți românii străduința de a se scutura un astfel de jug”. (Ibidem, Colecția microfilme Austria, rola 119, c. 269—270. Haus — Hof und Statsarchiv Wien Politisches Archiv, I/1055, Liasse Krieg 70/4). Nu era vorba, evident, de vreo grijă pentru situația poporului român, ci de îndeplinirea, în cât mai bune condiții, a scopurilor lor proprii, imperialiste.

* B. Rangheț, *op. cit.*, p. 104 și urm.

crise în tratatele și convențiile încheiate cu Antanta și care să asigure României locul cuvenit la viitoarea conferință a păcii. Ca urmare și a activității intense desfășurate de misiunile românești în străinătate, șefi de state și guverne din Occident, numeroși parlamentari, presa din statele respective etc., au declarat, din ce în ce mai hotărît, că nu recunosc tratatul de pace de la București. La 19 martie 1918, Conferința aliată de la Londra a adoptat o declarație plină de speranță pentru România, „căzută victimă Germaniei“, prin care nu recunoștea acest tratat. La 14 mai 1918, miniștrii S. U. A., Franței, Angliei și Italiei au declarat oficial — printr-o notă colectivă — că din acel moment, ei vor considera nule și neavenite toate clauzele acestei păci, clauze contrare principiilor a căror violare a forțat Antanta să ia armele⁴⁷.

În condițiile internaționale din toamna anului 1918, opinia publică românească se manifesta deschis în favoarea aliaților. La 6 noiembrie, guvernul Marghiloman este nevoit să demisioneze. Noul guvern (general Coandă) dizolvă imediat Camerele alese în 1918 și declară nule și neavenite toate măsurile guvernului precedent, inclusiv tratatul de pace cu Puterile Centrale. La 9—10 noiembrie, armata română este mobilizată; ministrul de război, Eremia Grigorescu, îi remite generalului Mackensen o notă cu caracter de ultimatum și de declarație de război, prin care se cerea părăsirea imediată a teritoriului românesc de către trupele germane⁴⁸. Semnarea armistițiului de la Compiègne, la 11 noiembrie 1918, găsește România alături de aliați. Articolul 15 al armistițiului impunea renunțarea la tratatele de pace de la București și Brest-Litovsk și tratatele complementare acestora⁴⁹. Era o chestiune importantă pentru noi, față de care, însă, aliații nu vor fi consecvenți pe parcursul Conferinței de pace de la Paris.

La sfârșitul anului 1918, prăbușirea Imperiului austro-ungar devenea fapt împlinit. În condițiile gravelor înfringeri suferite pe front, mișcarea revoluționar-națională a constituit factorul principal al destrămării Austro-Ungariei și, implicit, al constituirii sau completării statelor naționale. La 28 octombrie își proclamă independența Cehoslovacia, la 7 noiembrie, Polonia devine republică independentă, la 24 noiembrie, Vecea Populară Centrală proclamă crearea Statului sirbo-croato-sloven. La 28 noiembrie, Congresul reprezentanților populației din Bucovina a hotărît unirea cu România, iar la 1 decembrie 1918, marea adunare de la Alba Iulia a hotărît unirea cu vechea Românie, încheindu-se astfel procesul unificării noastre național-statale. „În mișcarea popoarelor europene pentru autodeterminare națională și scuturarea dominației străine — subliniază Programul partidului — se încadrează și lupta maselor populare din România și din celelalte teritorii românești aflate sub dominație străină, pentru formarea statului național român unitar. Realizarea acestui deziderat istoric vital a fost rodul luptei maselor largi populare, a muncitorimii, țărânimii, intelectualității, a cercurilor

47. Cf. E. Campus, *op. cit.*, p. 1124.

48. *Interesele și drepturile României...*, p. 20.

49. *Ibidem*, p. 519.

înaintate ale burgheziei, a principalelor clase și pături ale societății, opera întregului popor, a întregii națiuni⁵⁰. Puterile occidentale au fost puse în fața unui fapt împlinit, iar tratatele de pace din 1919—1920 au consfințit această situație existentă la sfârșitul primului război mondial.

În procesul de desăvârșire a unității statului național român, rezistența din vara anului 1917 prezintă o importanță deosebită. Înfrîntă, din motivele arătate, în campania din 1916, România n-a putut fi desființată ca stat. Realizarea unirii din 1918 a fost, așa cum s-a subliniat, rodul luptei tuturor românilor; în același timp, — menținerea chiar limitat aproximativ la teritoriul Moldovei — a statului român, prin glorioasele victorii din vara anului 1917, a însemnat menținerea nucleului luptei de eliberare națională, a continuității noastre statale — obiectiv permanent al înaintașilor noștri, de-a lungul secolelor.

Realizarea statului național român unitar — fapt ce marchează intrarea României într-o nouă etapă a dezvoltării sale istorice — reprezintă un act de importanță deosebită și în consolidarea independenței de stat. Chiar dacă ingerințele marilor puteri în chestiunile interne ale țării noastre nu au luat sfârșit, România independentă și întregită s-a putut manifesta mai activ în relațiile internaționale, a dobândit o pondere mai mare în context sud-est european și chiar european.

Astăzi, la împlinirea a 100 de ani de la dobândirea independenței și a 60 de ani de la glorioasele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, poporul român acordă o înaltă cinstire marilor momente din lupta sa de eliberare națională și socială, pentru respectarea principiilor de integritate teritorială, de independență și suveranitate națională. Victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz au reprezentat un moment hotărâtor în lupta pentru eliberarea patriei, pentru apărarea independenței și ființei statului român și pentru îndeplinirea idealului de unitate națională.

LE CONTEXTE INTERNATIONAL ET LA SIGNIFICATION HISTORIQUE DES GLORIEUSES LUTTES DE L'ÉTÉ DE 1917 POUR LA SAUVEGARDE DE L'INDÉPENDANCE DE L'ÉTAT ROUMAIN

R É S U M É

Après deux années de neutralité (1914—1916), la Roumanie entre dans la première guerre mondiale le 27 août 1916, afin de réaliser son idéal national. A la suite d'une offensive victorieuse en Transylvanie, les armées roumaines furent obligées de se retirer devant un ennemi supérieur, qui attaqua de deux côtés. Les grandes puissances de l'Entente qui tendaient à utiliser la Roumanie afin d'affaiblir la pression des Allemandes et des Austro-Hongrois sur leurs propres fronts, ne remplirent par leur obligations; c'est ce qui permit aux Puissances Centrales de réaliser une écrasante supériorité sur le front roumain.

50. Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 37.

Cependant, malgré l'attention spéciale que les Puissances Centrales accordèrent à la fin de 1916, à ce front dans l'intention d'anéantir complètement la Roumanie, leur projet échoua. Bien que son territoire fût réduit considérablement, l'état roumain était prêt à une nouvelle résistance.

A côté du déroulement des opérations militaires, quelques événements et préoccupations de l'année 1917 présentèrent pour la Roumanie une importance vitale : les négociations de paix, l'entrée des Etats-Unis en guerre, la révolutions de février et la Grande Révolutions Socialiste d'Octobre. Les tentatives de conclure une paix séparée aux dépens des petits états, alliés ou non alliés, échouèrent. Un certain rôle revient évidemment, aux malentendus entre les deux groupes, à leurs intérêts irréconciliables, ainsi qu'aux divergences entre les puissances du même groupe. En réalité, ces tentatives furent anéanties par la nouvelle phase de la lutte de résistance et de libération nationale des peuples, à laquelle le peuple roumain prit une part active.

Pendant la première moitié de 1917 on fit réorganiser l'armée roumaine ; en ce sens, on reçut une aide substantielle de la part des alliés, notamment par l'intermédiaire de la mission française.

En juillet-août 1917, l'armée roumaine remporta les importantes victoires de Mărăști, Mărășești, Oituz qui stoppèrent la marche en avant de l'armée allemande et sauvèrent l'existence même de l'état roumain, le noyau de la lutte pour l'unité de tous les Roumains. La Roumanie fut sauvée ; les troupes des Puissances Centrales trouvèrent barré le chemin qui menait à Iassy, au grenier de l'Ukraine et au port d'Odessa. Les grandes victoires roumaines eurent un retentissement particulier dans le camp de l'Entente : on les considéra, à juste titre, parmi les victoires les plus importantes de cette coalition.

La Grande Révolution Socialiste d'Octobre exerça une influence particulière sur le cours des opérations militaires et de la guerre mondiale en général. Ce fut elle qui renversa la situation dans l'Europe de l'Est et du Sud-Ouest. Dans une certaine conjoncture internationale, le gouvernement soviétique dut conclure, d'abord l'armistice, ensuite la paix de Brest-Litovsk (le 3 mars 1918), en consentant à une série de compromis temporaires. On y consignait, entre autres la présence des troupes de l'Allemagne et celles de l'Autriche-Hongrie sur le territoire de l'Ukraine, ce qui leur permit de contrôler l'arrière du front roumain. Complètement isolée, la Roumanie se vit obligé de conclure la paix avec les Puissances Centrales (le 7 mai 1918), afin de maintenir son état et d'épargner le potentiel humain et économique.

A la fin de 1918, la défaite de l'Empire Austro-Hongrois devenait une réalité ; à côté d'autres peuples, les Roumains parachevaient eux aussi leur unité d'Etat. Ce furent les glorieuses luttes de juillet-août 1917 qui permirent de sauvegarder l'existence de l'Etat roumain, noyau qui rassembla toutes les forces nationales roumaines et grâce auquel devint possible l'Union de 1918.